bei kryžiuočiais metu. Jos ypač padažnėjo XIV a. antroje pusėje.

XVIII-XIX a., piliakalnio aikštelėje stovėjo kažkokio amatininko dirbtuvė (kalvė?). Išlikusi tik iš stambokų akmenų (iki 15x18x25 cm dydžio) ir molio darytos krosnies apatinė dalis, nemažas kiekis geležies šlako bei įvairių ketaus dirbinių dalių. Išlikusios krosnies dalies ilgis kartu su iš V pusės buvusia pakura - apie 3 m, plotis ties viduriu - 1,6 m.

Elena Grigalavičienė

JUODONIŲ PILIAKALNIO (ROKIŠKIO RAJ.) TYRINĖJIMAI

Rokiškio rajone, 8-me kelio nuo Svėdasų link Rokiškio kilometre, Juodonių kaime, kairėje kelio pusėje yra seniai žinomas Juodonių piliakalnis ir šalia jo gyvenvietė. 1958-1959 m. MA II kartu su Rokiškio kraštotyros muziejumi tyrinėjo PR piliakalnio papėdėje esančią gyvenvietę (atidengtas 220 m^2 plotas). Tyrinėjimams vadovavo instituto bendradarbė Laima Nakaitė. Nustatyta, kad čia gyventa V-VIII ir X-XII a.

Piliakalnis yra aukštos kalvos gale, PR buvusio ežero krante. Kalvos aukštis nuo vandens pusės apie 19 m, kitur - 4-8-17 m. Viršutinė šlaitų dalis - 3,5-4 m, labai stati. Apie šlaitų vidurį kalvą supa iš R, Š ir ŠV pusės 3-4 m ir 5-7 m pločio terasa, V pusėje kylanti į kalną. Žemiau terasos šlaitai nuolaidūs. Aikštelė 45x50 m dydžio, beveik apskrita, aukščiausia PR , mažiausiai apsaugotoje pusėje, žemėja ežero link apie 3 m.

Piliakalnis smarkiai apardytas, aikštelėje palaidoti Pirmajame pasauliniame kare žuvę kariai, PV šlaite padarytas kelias į aikštelę mašinoms. Dėl to labai nukentėjo piliakalnio šlaitai, viršutinis kultūrinis sluoksnis, po velėna esantys akmenų grindiniai.

Kultūrinį sluoksnį ardė ir aikštelėje išaugusios pušys.

1986 ir 1987 m. MA II žemiausioje, mažiausiai apaugusioje aikštelės dalyje ištyrė du vieną šalia kito bendro 228,5 m^2 dydžio plotus. Siekiant nustatyti papėdėje buvusios gyvenvietės ribas, įvairiose vietose iškastos bandomosios perkasos.

Kultūrinis sluoksnis aikštelėje nevienodas - nuo 0,7-1 m arčiau vidurio iki 2 m storio pačiame pakraštyje, priklauso laikotarpiui nuo I tūkstantmečio pr.m.e. antrosios pusės iki VI-VII m.e.a. Atskiri laikotarpiai jame atsispindi nevienodai, nes ištirti plotai vienoje vietoje, o gyvenimas atskirais laikotarpiais koncentravosi įvairiose vietose.

Piliakalnio apgyvendinimo pradžioje aikštelė buvo mažesnė, jos pakraščiai nepaaukštinti. Tačiau netoli jos pakraščio vietomis (ŠV, Š, ŠR) buvęs apie 1,5 m pločio ir 0,4 m gylio griovys. Atidengta jo 8 m ilgio dalis. Matyt, jis tęsiasi toliau už perkasos ribų. Už 1 m pločio tarpo griovys dar 3-4 metrus tęsėsi į V.

Pirmieji gyventojai paliko labai ploną, tačiau ryškų, vietomis su degėsiais kultūrinį sluoksnį, kuriame aptikta ankstyvos brūkšniuotos "S" profilio ir tiesiomis sienelėmis keramikos, akmeninių bei kaulinių dirbinių. Čia rasta keturių akmeninių pentinių kirvių ir jų pusfabrikačių fragmentai, kaulinis smeigtukas ritės formos galvute, beveik analogiškas Kerelių piliakalnyje rastajam, smeigtukas trikampe galvute, kelios kaulinės adatos su skylute, kaulinis smaigalys, primenantis adiklį, iltis - amuletas su skylute gale. Šie radiniai seniausias sodybas piliakalnyje leidžia datuoti I tūkstantmečio pr.m.e. antrąja puse. Tačiau to laikotarpio statinių liekanų tyrinėtuose plotuose mažai. Vietomis koncentravosi degėsiai, nugriuvusių stulpų pėdsakai, stulpavietės. Išryškėjusi 8-10 cm storio kuolų dviguba eilė griovio pakraščiais rodo čia buvus užtvaras.

Vyko dideli aikštelės ir šlaitų pertvarkymai: aikštelės pakraščiai paaukštinti - supiltas 2,5-3,5 m

pločio ir 0,5 m storio smėlio su moliu sluoksnis - "pylimėlis", kurio kraštas uždengė anksčiau čia buvusį griovį. Pylimėlis lanku supo aikštelės kraštą žemiausioje jos pusėje.

Aukščiau supilto sluoksnio esąs kultūrinis sluoksnis žymiai intensyvesnis, kadangi šioje vietoje stovėjo pastatai. Abiejuose tyrinėtuose plotuose šalia pylimėlio atsidengė 8 židiniai, išsidėstę dviem eilėmis po du, tarp jų 2-3 m atstumas. Tai 1,3-1 m skersmens ratai, sudėti iš vidutinio dydžio arba smulkių akmenų. Kai kurių židinių viduje buvo dar mažesnis (apie 0,4 m skersmens) ratas iš smulkių akmenų. Kartais židinys buvo sudedamas iš dviejų eilių smulkių akmenų dviem aukštais. Pasitaikė ir didelių - 1,3x1,5 m ovalios formos židinių (Nr. 5). Sudėtingiausią židinį Nr. 6 sudarė vidutinių akmenų 1,3 m skersmens ratas su viduryje mažesniu - 0,4-0,5 m skersmens apvaliu grindinėliu, uždengtas vidutinio dydžio akmenimis, krautais keliais aukštais. Tai nenaudojamas židinys, užkrautas akmenimis panašiai kaip Sokiškių piliakalnyje. Po to jis buvo užpiltas smėliu.

Dalis minėtų židinių apardyti. Iš skirtingo židinių įrengimo matyti, kad jie priklausė skirtingiems pastatams ir egzistavo ne vienu metu. Netoli vieno židinio aptikta trihamų girnų apatinis akmuo. Pastatai stovėjo šalia lanku supilto pylimėlio. Židinių išsidėstymas lanku rodytų, kad jie priklausė ne ilgiems o vienos patalpos pastatams, stovėjusiems galais į aikštelės vidų ir šlaitą. Stulpavietės netoli židinių rodo, kad pastatai buvo stulpinės konstrukcijos, bet pastato planą atkurti trūksta duomenų.

Tuo pačiu metu ant pylimėlio stovėjo medinė užtvara. Tai rodo išlikusios stulpaviečių eilės. Tarp stulpų buvę 1-1,3 m tarpai. Stulpai nuo 20 cm iki 30-35 cm skersmens. Tarpai tarp stulpų, matyt, buvo užpildyti rąstais. Visos stulpaviečių eilės išsidėsčiusios ta pačia kryptimi. Matyt, sudegus vienai užtvarai, buvo statomos kitos.

Žemutiniame sluoksnyje radinių labai nedaug. Ne-

gausiai čia rasta brūkšniuotos briauninės formos keramikos bei analogiškos masės ir formos puodų lygiu paviršiumi. Puodų briauna kartais puošta vertikalaus gnaibymo arba apvalių duobučių įspaudų ornamentu. Rastas ir vienas kitas geležinių dirbinių fragmentas. Moliniai dvigubo nupjauto kūgio formos verpstukai nedaug skiriasi nuo rastų anksčiau verpstukų. Sluoksnis datuojamas pirmaisiais mūsų eros amžiais, ne vėliau III m.e.a.

Žemutinis sluoksnis buvo užpiltas smėliu, žvyru ir juodomis žemėmis. Po jomis atsidūrė visi senieji židiniai ir kitos pastatų žymės.

Vidurinis kultūrinis sluoksnis buvo virš supilto sluoksnio, tarp viršutinių ir apatinių akmenų grindinių. Tai pagrindinė piliakalnio kultūrinio sluoksnio dalis. Pastatų liekanų viduriniajame sluoksnyje neišliko, matyt, jie koncentravosi kitoje aikštelės vietoje. Iš 50 piliakalnyje aptiktų dirbinių daugumas rasti šia ie sluoksnyje. Tai žalvariniai, geležiniai, moliniai dirbiniai bei keramika. Sluoksnis taip sumaišytas, kad analogiški dirbiniai rasti viršuje ir apačioje. Iš radinių pažymėtini žalvariniai trapecijos formos kabučiai, trikampis su kilpute viršuje kabutis ir įvijėlė nuo apvaros, analogiški rastiems papėdėje esančioje gyvenvietėje. Be to, aptikta žalvarinė grandelė, diržo apkalėlis, pasaginė segė, pakliuvusi čia iš vėlesnio sluoksnio. Iš geležinių dirbinių rasta siauraašmenis kirvis, ylos, peiliukai tiesiais ir lenktais ašmenimis. Be molinio samtelio fragmento, čia rasta verpstukų, daugiausia dvigubo nupjauto kūgio formos.

Keramika labai įvairi. Iš 1500 fragmentų, aptiktų šiame piliakalnyje, didžiausia dalis rasta kaip tik šiame sluoksnyje. Brūkšniuotos keramikos jau nebėra, plito naujos, įvairios keramikos grupės. Visų pirma - keramika grublėtu paviršiumi. Tai įvairaus aukščio, dideli ir vidutinio dydžio puodai tiesiomis sienelėmis, kurių pakraštėliuose dažnai įspausta apvalių duobučių eilė. Pasitaiko puodų gnaibytu paviršiumi, gnaibytu sudarytas horizontalių ir vertika-

lių rantelių ornamentas. Šie puodai taip pat tiesiomis sienelėmis. Negausiai aptikta keramikos juosvu ir rusvu lygintu paviršiumi, tankios masės, su smėlio arba smulkiomis grūsto granito priemaišomis. Palyginti nemažai rasta šukių, priklausančių nedideliems tiesiomis, žemiau lenktomis sienelėmis puodeliams, kurių pakraščiai puošti šukų įspaudų ornamentu. Nedideli puodeliai galėjo būti naudojami vandeniui atsigerti. Aptikti čia ir keli miniatiūriniai puodeliai. Vienas iš jų tiesiomis sienelėmis, 2,7 cm aukščio, 2 cm skersmens dugnu ir 3,3 cm skersmens anga, kitas - panašaus dydžio profiliuotomis viršuje sienelėmis.

Remiantis minėtais radiniais, vidurinis kultūrinis sluoksnis datuojamas IV-VII a.

Šiam laikotarpiui priklausė ir viršutiniai akmenų grindiniai, atsidengę abiejuose plotuose. Vienas grindinėlis iš smulkių, vidutinio dydžio ir didesnių akmenų tęsėsi virš pylimėlio 2 m pločio lenkta juosta. Jis atsidengė 23 m ilgiu ir ėjo už ploto ribų ŠR ir P pusėn. Gulėjo jie keliais sluoksniais, kartais krūvelėmis. V pakraštyje, kur grindinys buvo labai arti šlaito, gulėjo 5 dideli akmenys, matyt, stiprinę užtvarą. Po grindiniais atsidengusių naujų stulpavietių eilės rodo, kad čia stovėjo medinė užtvara, greičiausiai sutvirtinta akmenimis. Jai sudegus, akmenys padengė ir nuolaidų pylimėlio paviršių.

Aikštelės pakraščiai dažnai buvo užpilami, šlaitai nukasami stačiai. Matyt, tuo metu galėjo būti įrengtos šlaite terasos, V pusėje į aikštelę turėjo būti įvažiavimas.

Visai kitos paskirties buvo akmenų grindiniai PR plotų pakraštyje. Jie iš smulkių skaldytų kelių sluoksnių akmenų ir nepriklausė pastatams. Grindiniai galėjo grįsti aikštelę.

Viršutinis sluoksnis labai suardytas, ir jokių statinių, nei radinių čia neaptikta. Iš labai smulkių keramikos fragmentų matyti, kad šis sluoksnis chronologiškai mažai skyrėsi nuo viduriniojo. Tuo metu gyventa ir piliakalnio papėdėje. Aikštelėje pastatai tu-

rėjo stovėti kitur. Nemažai rasta gargažių. Rastas žiestas puodas ir pasaginė segė rodo, jog jie pakliuvo čia iš gyvenvietės, nes to laikotarpio sluoksnio aikštelėje kol kas neaptikta.

Tyrinėjimai parodė, kad šioje vietovėje brūkšniuotos keramikos kultūros žmonės gyveno nuo I tūkstantmečio pr.m.e. antrosios pusės, vėliau čia gyventa ir jų ainių. Iki V-VII a. daugiau gyventa piliakalnyje, vėliau ir papėdėje. Sodybų čia būta dar XI-XII a.

Alfreda Petrulienė

KIŪČIŲ MINAKALNIO (PANEVĖŽIO RAJ.) TYRINĖJIMAI 1986 M.

1986 m. Panevėžio kraštotyros muziejus tyrinėjo Kiūčių kaimo Minakalnį, esantį kairiajame Lėvens krante. Kalva yra 260 m ilgio ir 70 m pločio. Jos šlaitai nuo upės pakilę 5-6 m, o priešingoje - V pusėje, labai lėkšti, pamažu susilieja su dirbamu lauku. Kalvos viršuje, Š dalyje, yra išlikusios vėlyvų kapinaičių žymės. Didžioji kalvos dalis iš P ir R pusės nukasta dar prieš karą ir pokario metu. Kasant žvyrą, aptiktažmonių kaulų, rasta žalvarinė juostinė apyrankė, akmeninis kirvukas (radiniai pateko į Panevėžio kraštotyros muziejų apie 1952 m.).

Drėgnas pievas ir dirvonus, kuriuos pavasariais apsemdavo ištvinęs Lėvuo, bei mažą Šaltenio upelį, tekėjusį į Lėvenį V kalvos papėdėje, melioratoriai nusausino, o pagal upę supylė 2,5 m aukščio pylimą. Šių darbų metu paliesta ir paminklo apsauginė zona.

1986 m. Minakalnyje ištirtas 383 m^2 plotas. V kalvos pakraštyje po velėna aptikti išlikę įvairaus dydžio kultūrinio sluoksnio lopeliai. Tai buvo degėsingos, tamsios riebios žemės dėmės nuo 30x30 cm iki 2x3 m dydžio, išsimėčiusios netaisyklingai. Šių